

Ultimul tren spre Istanbul

Ayşe Kulin

Traducere din limba turcă

CRISTINA CRĂCIUN

NEMIRA

Cuprins

Ankara, 1941	5
Istanbul, 1933	26
Ankara	42
O misiune externă	44
De la Istanbul la Paris	51
Marsilia, 1940–1941	59
Ankara, 1941	79
Marsilia	84
Paris	93
Marsilia	97
Lyon	100
Ankara, 1942	107
Marsilia, 1942	122
Ankara	132
Paris	137
Ankara	144
Marsilia	151

Paris	156
ReMarsilia	164
Vagonul friciei	173
Paris	186
Paris	193
Ankara, 1943	202
Cairo, 1943	214
Paris	224
Întuneric în plină zi	233
Paris	247
Numărătoarea inversă	257
Seara de adio	263
Ankara	267
Adio, Paris!	276
Trenul	288

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

KULIN, AYŞE

Ultimul tren spre Istanbul / Ayşe Kulin; trad. din lb. turcă: Cristina Crăciun - Bucureşti : Nemira Publishing House, 2018
ISBN 978-606-43-0304-2

I. Crăciun, Cristina (trad.)

821.512.161

Ayşe Kulin
NEFES NEFESE
Copyright © 2002 by Ayşe Kulin

© Nemira, 2018

Redactor: Monica ANDRONESCU
Tehnoredactor: Irina POPESCU
Lector: Cristina MIHĂILESCU

Tiparul executat de ARTPRINT SRL
Tel: 0723.13.05.02, e-mail: office@artprint.ro

Orice reproducere, totală sau parțială, a acestei lucrări,
fără acordul scris al editorului, este strict interzisă
și se pedepsește conform Legii dreptului de autor.

ISBN 978-606-43-0304-2

ANKARA, 1941

De dimineață, când plecase, Macit o prevenise pe Sabiha că se va întoarce Tânărul. Chiar și aşa, buna lui creștere îi trezi o anumită stângereală când își dădu seama că trecuse de ora opt. Le ceru scuze celor din sala de consiliu, merse în biroul său și sună acasă, de pe telefonul negru, cu disc zgomotos.

Când auzi vocea Sabihei, îi spuse:

- Iar avem ședință. Nu mă aștepta, te rog, la cină!
- Nu din nou! răspunse exasperată soția lui. De aproape trei săptămâni n-am mai luat cina cu toții. Serios, dragule, nimeni de acolo nu are soție și copii care să-l aștepte acasă?

– Pe Allah, ce tot spui? Armata bulgară ne bate la ușă, iar tu vorbești despre cină! Tipic femeiesc! comentă el și puse receptorul în furcă.

Avea o soție care se purta exact la fel ca propria lui mamă. Treburile casei, mesele și somnul copiilor, cina în familie, acestea erau cele mai importante lucruri pentru o soție organizată. Degeaba s-a străduit Atatürk să le transforme în femei de lume, se gândi Macit. Se vede că femeile noastre nu sunt bune decât de soții și de mame. Și începea să se îndoiască

chiar și de asta. Nu renunțase Sabiha la îndatoririle materne, lăsând educația fiicei lor pe seama bonei? În adâncul lui, purtarea ei ca soție începea să i se pară ciudată. La început era furios, gândindu-se că atitudinea distantă o fi un protest răcut față de nesfărșitele lui ședințe care durau până noaptea târziu. Dar ce drept avea să se înfurie că lucra aşa de mult? La urma urmei, era el vinovat că începuse războiul? Era el de vină pentru ședințele prelungite? Si dacă războiul ar veni și peste ei? Dacă s-ar întâmpla aşa, ce femeie din cercul lor de cunoștințe avea să-și mai vadă soțul la față?

Macit își spunea toate astea, dar în sinea lui știa că purtarea Sabihei nu izvora numai din egoism. Părea să fie în pragul unei căderi nervoase. De mai multă vreme, Tânără femeie – care adorase picnicurile, care mergea la curse de cai când era vreme bună sau la partide de cărți când ploua – nu părea să se mai bucure de nimic. Deseori, când ajungea acasă, Macit o găsea în pat, aproape adormită. În rarele cazuri când reușea să se culce amândoi la aceeași oră, ea găsea întotdeauna un pretext să adoarmă imediat. Era limpede că o frământa ceva, dar categoric își alesese greșit momentul să facă o cădere nervoasă. Cum ar fi putut să aibă timp să se ocupe de ea, când era copleșit de muncă? Chiar dacă ședințele se terminau târziu în noapte, el trebuia să fie din nou la minister a doua zi la șapte dimineață.

Trăiau vremuri tulburi. Turcia se pomenise între diavol și marea cea adâncă. Pe de o parte, Imperiul Britanic, care își vedea doar de propriile interese și insista ca Turcia să-i devină aliat, iar de celalătă parte, Germania, cu atitudinea ei amenințătoare. Și, ca și cum nu ar fi fost de ajuns, Rusia își întindea către Turcia brațul de fier învelit în mănușă de catifea. Interesele sale în Kars, Ardahan, Bosfor și Dardanele atârnau precum sabia lui Damocles deasupra Turciei. Și în orice situație, dacă ar fi ales tabăra ce ar fi pierdut războiul, Rusia ar fi făcut-o să plătească din plin în zona strămtorilor. Era un coșmar care dura de doi ani și părea interminabil!

Primul Război Mondial îi arătase președintelui İnönü ce însemna să fii în tabăra greșită, iar el învățase bine lecția. Ar fi dat orice ca să

știe cine avea să câștige de data aceasta, dar nimeni nu putea să prezică deznodământul. Așa că trebuia ca Ministerul de Externe și comandamentul general să facă acest pronostic și fiecare posibilitate fusese discutată, cumpănită și notată în nesfărșitele ședințe care se prelungneau până la ore târzii.

Macit se mândrea că facea parte din comandamentul general. În același timp, de când italienii atacaseră Grecia, cercul de foc începuse să se strângă, iar frustrarea pe care o simțea membrii guvernului înnegura acum și familiile lor.

Ankara, capitala țării, se pregătea de o nouă vară fierbinte.

În anii '40, anotimpurile se distingeau clar: iernile erau cumplit de friguroase, cu zăpezi abundente, iar verile erau toride. Se simțea deja că în apropriatele luni văratice avea să fie o căldură de iad.

Cam cu o săptămână înainte, ambasadorul german Von Papen adusese un mesaj de la Hitler pentru prim-ministru. Demnitarii așteptaseră cu sufletul la gură sfârșitul întâlnirii.

Macit ghicise corect conținutul scrisorii. Aparent, era plină de urări și intenții bune. Turciei i se promitea armament de toate felurile, ajutor să-și consolideze controlul asupra Bosforului și Dardanelelor și i se dădea asigurare că Germania nu va trimite soldați pe pământ turcesc. Mesajul transmis printre rânduri era însă clar: venise vremea ca Turcia să se hotărască și, dacă nu se alia cu Germania, la sfârșitul războiului, când i s-ar fi decis soarta, avea să suporte consecințele.

După lungă întâlnire, İnönü spuse:

– Germania ne previne să nu-i punem răbdarea la încercare. Însinuază că, în orice clipă, s-ar putea înțelege cu Rusia pe la spatele nostru. Apoi adăugă:

– Anglia luptă în Grecia și duce un război dezastroz în Libia. Nu poate să ne vină în ajutor. Așa că nu putem risca să-i supărăm pe nemți. Veniți, domnilor, să găsim o cale să ne descurcăm.

Ceea ce căuta, de fapt, era o cale de a trage de timp, o cale care să-i permită Turciei să scape fără să spună „da“ sau „nu“ niciunei părți, o cale de a le da asigurări amândurora, fără a le înfuria.

În dimineața de după acea noapte lungă, prim-ministrul îl invită pe ambasadorul britanic la minister, pentru a-i explica poziția periculoasă și delicată a Turciei. Țara se îndrepta către cele mai primejdioase și cumplite zile pe care le trăise în acest Al Doilea Război Mondial. Războiul era ca un incendiu într-o pădure, se răspândea în toate direcțiile și ambele tabere aveau aşteptări de la Turcia.

În biroul său, Macit își aprinse o țigară, trase de două ori din ea și o stinse în scrumiera de cristal, înainte să se întoarcă în sala de consiliu. Ministrul de Externe și secretarul general nu mai erau acolo. Asistentul lui îi spuse:

– Macit Bei, președintele însuși a cerut să vadă darea de seamă. V-am pregătit rapoartele. Președintele vă aşteaptă.

Macit se întoarse în grabă în biroul său, care se afla în aripa din palatul prezidențial repartizată Ministerului de Externe. Lucrau deja de câteva luni acolo, ca să îi poată da rapoartele lui Inönü și să poată primi instrucțiuni de la el neîntârziat. Macit scoase din sertar notițele pe care le revizuise cu câteva ore în urmă, le aruncă o privire și plecă în grabă.

Inönü stătea pe un scaun tapițat, la o masă uriașă. Arăta și mai naiv, pipernic și iritat decât de obicei. Începu să răsfoiască hârtiile pe care secretarul lui le luase de la Macit și i le așezase în față. Le privea părând că ascultă vocile sirete din mintea lui, dar nu spuse nimic. Și bărbății care stăteau la masa rotundă păstrau tăcerea.

Apoi întrebă brusc:

– Ați ascultat radioul astăzi?

– Da, domnule. Colegi noștri ascultă toate posturile europene. I-am prezentat raportul secretarului general acum câteva minute. Nu au avut un minut de odihnă, dar ascultă în continuare radioul bulgar și întocmesc rapoarte la fiecare jumătate de oră.

– Și agenții noștri din Bulgaria ne trimit informații în fiecare zi. Dar tot nu se știe dacă Hitler o să înainteze către sud sau către nord, să-i atace pe ruși, domnule, spuse un alt Tânăr demnitar.

Când tinerii părăsiră camera, Macit mai rămase puțin.

– Domnule președinte, spuse ministrul de Externe, datorită dumneavoastră, am putut să ne luăm toate precauțiile, ca incendiul să nu ajungă până la noi. Puteți merge la Yalova cu conștiința curată, vă asigur. O să vă informăm permanent cum evoluează situația.

Macit îl auzi pe Inönü murmurând:

– Aș vrea să știu din ce direcție o să vină nemții. Dacă aș ști!

De când Germania se înțelesese oficial cu Bulgaria, nemții devinseră vecinii Turciei. Inönü era îngrozit că nu știa următoarea mișcare a lui Hitler. Armamentul modern și armata puternică ale acestuia erau la un pas de graniță. Poate că Hitler voia să înainteze către Egipt, prin Turcia. Sau, la fel de bine, putea să o pornească spre Caucaz. Nimeni în afara colaboratorilor lui apropiati nu știa care era următoarea țintă, așa că Turcia trebuia să fie pregătită, în orice eventualitate. Cel mai rău ar fi fost ca Germania să se înteleagă cu Rusia. Pentru Turcia, așa ceva ar fi însemnat un dezastru.

Macit aștepta citirea rapoartelor și se întoarse în sala de consiliu împreună cu secretarul general. O nouă ședință prelungită, alte rapoarte de citit, evaluat și redactat, înainte să-i fie prezentate lui Inönü. Câteva ore mai târziu, în timp ce mergea către casă, se simți cuprins de îngrijorare. Guvernul plătea un preț uriaș, ca să evite incendiul ce mistuia lumea.

În toate căminele, ca într-un cor general, femeile se plângneau de căt de mult costa totul. Și dacă până și funcționarii de la Ankara și familiile lor sufereau, cine știe prin ce treceau bieții oameni din Anatolia! Ca să ajute angajații, statul vindea textile, încălcămintă și zahăr la prețuri micșorate considerabil. Mai mult, ca să prevină piata neagră și specula, aplicase un sistem de rații a cărui urmare era că buletinele tuturor erau pline de stampile. Dar, cu toate precauțiile, piata neagră înfloarea. Mulți indivizi fără scrupule profitaseră de ocazie și se

îmbogățiseră vânzând pe sub mână. Oamenii erau, în majoritate, furioși, dar resemnat. Nu găseau sau nu își permiteau lucrurile de bază și nu aveau de mâncare decât pâine și cereale. Președintele considera că întâia lui datorie, problemă de viață și de moarte, era să își ferească țara de intrarea în război. Nu avea rost să i se amintească de plângerile oamenilor. Pentru unul ca el, care trecuse deja prin infernul războiului, tot ce nu era legat de obiectivul lui vital avea importanță secundară.

Macit era epuizat. Dar aproape sigur İnönü avea să plece la Yalova a doua zi, aşa că, probabil, săptămâna următoare nu s-ar mai fi ținut ședințe prelungite. Ar fi putut, deci, să se întoarcă devreme acasă și să evite, un timp, reproșurile Sabihei.

– Inimă neagră.

– Romb.

– Pas.

– Pas... Scuze. Patru de inimă neagră.

Tinerele își ridică ochii din cărți și priviră către Sabiha. Ea roși, subțire și delicată în costumul ei mov pal.

– Ești foarte distrată azi. Ce e cu tine, draga mea?

– Nimic, dar n-am putut să dorm azi-noapte. Nu mă pot concentra.

Dacă ar juca Nesrin în locul meu?

– Nici vorbă! Mai bine să bem ceai, o să te ajute.

– Oricum trebuie să plec înainte de cinci azi, Hümeye.

– De ce?

– La cinci trebuie s-o iau pe Hülya de la balet.

– N-o ia bona?

– Are altceva de făcut azi.

– Pentru numele Domnului, ce altceva are de făcut o bonă?

– A vrut să meargă la cumpărături, înainte să se întoarcă în Anglia, la sfârșitul lunii.

– Nu știam că pleacă, Sabiha! De ce?

– Hülya a crescut. E mare de-acum, nu mai are nevoie de bonă.

– Credeam că îi dă și lecții de engleză.

– A învățat destul, iar tatăl ei vrea să se descurce singură și să fie mai independentă.

Femeile lăsă cărțile jos și se ridică de la masa de joc. Sabiha se îndreptă către camera unde se servea ceaiul. Nu voia nici să bea, nici să mănânce din prăjiturele de pe masă. Își dorea doar să iasă la aer curat, cât mai repede. Dar luă o ceașcă și sorbi puțin ceai, sperând să evite alte întrebări. Celealte femei o urmară la masa de ceai, unduindu-se în ritmurile cântecului de la radio. Dintr-odată, muzica se opri și se auzi vocea precipitată a unui cranic.

– Doamnelor și domnilor, întrerupem emisiunea pentru o știre importantă despre întâlnirea de azi-dimineață a comitetului de stat, în prezența primului-ministrului.

Femeile se adună imediat în jurul radioului.

– Ssst, ascultați! spuse Belkis.

Sabiha merse și ea către radio, cu ceașca și farfurioara de ceai în mână. Degetele îi tremurau, în timp ce asculta sumbrele vești. Armata se retrăsese în Tracia, dincolo de linia Catalca, iar acum se părea că săpa tranșee. Guvernul ordona ca toți civili din Istanbul să-și construiască adăposturi subterane în beciuri. Iar cei care aveau case în Anatolia erau încurajați, cu promisiunea că vor fi transportați fără bani și cu până la 50 de kilograme de bagaje, să se mute acolo.

– Ce vești sumbre! Pentru numele Domnului, oprește radioul, Hümeye! spuse Nesrin.

– Nu, te rog! Poate au știri despre Franța, interveni Sabiha. Mă întreb ce...

Nesrin o întrerupse.

– Ce e cu Franța? Cui îi pasă? Sabiha o privi consternată și lăsă ceașca și farfurioara pe masă.

– Mânâncă niște prăjitură cu fructe, îți place, îi oferi Hümeye.

Sabiha refuză, adăugând:

— Cred că am răcit săptămâna trecută la curse. Mi-e cam greață, scumpo, nu-mi vine să mănânc nimic.

— Ați auzit că evacuează Edirne? continuă Belkis. Cu alte cuvinte, războiul e la ușa noastră!

— Soțul meu o să devină insuportabil, spuse Necla direct. Și aşa, în ultima vreme îmi răspunde doar cu „da” și „nu”. Vă închipuiți cum o să fie dacă intrăm în război?

Sabiha simtea că discuțiile prietenelor ei o sufocă. În timp ce își beau ceaiul și mâncau prăjiturile, îi ceru scuze Hümeyei și plecă în grabă.

Mireasma grea de liliac și glicină umplea aerul Ankarei. Frumoasele flori de glicină se revărsau peste zidurile grădinii și atârnau precum ciorchinele, parcă pentru a-i întări dispoziția posomorâtă. Costumul ei mov pal era singurul lucru care se armoniza cu împrejurimile. O mie de lucruri îi treceau prin minte, în timp ce mergea către casa lor din Kavaklıdere. Dădu peste un bâtrân și, în timp ce îi cerea scuze, se împiedică de o piatră, cât pe ce să cadă.

Sabiha era foarte nefericită. Nu reușea să le acorde atenție nici fiicei, nici soțului ei. Și totul începea să se prăbușească. Se îndepărta tot mai mult de cei din jurul ei. Încă de la început, fetița fusese o dezamăgire, căci își dorise un fiu. Cât despre Macit, el era interesat doar de muncă. Părinții ei erau bolnavi tot timpul, iar în ultima vreme avea tot mai puțin în comun cu prietenele ei. Aproape începuse să se desprindă de viață însăși.

Macit era atât de ocupat, încât părea, cel puțin în ochii soției lui, că nici nu remarcă schimbarea ei. Asta o făcea pe Sabiha să se închidă în sine. Cât despre prietene, în ultima vreme începuse să inventeze tot mai des scuze ca să nu ia parte la diversele lor reuniuni. Bona nu făcea cumpărături astăzi, iar Sabiha nu trebuia să o ia pe Hülya de la școală de balet a doamnei Marga. Adevărul era că bona chiar urma să se întoarcă în Anglia. Așa voia Macit. Considera că Hülya nu mai avea nevoie de bonă, acum, că mergea la școală, și voia ca Sabiha să-i dedice mai mult timp fiicei sale.

Sabiha știa că de ceva vreme nu își mai controla propria viață. Războiul ăsta blestemat o controla! Și nici măcar nu se petrecea în propria ei țară. Cu toate astea, în magazine nu se mai găsea nimic și nimeni nu putea să călătorescă. Războiul devenise singurul subiect de discuție. Iar Macit era, parcă, prizonierul lui. Ca și cum ar fi fost el însuși soldat. Și când te gândești că formaseră un cuplu atât de fericit! Se distraseră atât de mult împreună, odată ca niciodată, înainte ca sora ei să plece, înainte de război! Sabiha ducea dorul acestor vremuri apuse. Pe de altă parte, nu putea să nu se socotească norocoasă, de câte ori citea ziarele sau asculta radioul. La Ankara, cel puțin, viețile lor erau în siguranță. Polițiștii sau soldații nu le băteau la ușă în miez de noapte. Nu existau oameni care să umble pe stradă purtând embleme galbene în piept, ca niște catări însemnați. „Catări însemnați“! Cine folosise vorbele asta? Cu siguranță Necla, numai ea putea spune asemenea lucruri crude. Sabiha își aminti brusc. Se întâmplase cu două săptămâni în urmă, la o partidă de bridge. Necla avea unul din accesele ei de duritate, când exclamase:

— Bieții evrei! I-au pus să poarte embleme galbene pe haine, ca niște catări însemnați!

— Ce tot spui?! țipase Sabiha. Cum poți să compari oamenii cu catării? Și te mai numești soție de diplomat! Mă întreb dacă chiar auzi ce vorbești!

Cu ochii aproape în lacrimi, Necla le întrebă pe prietenele lor:

— Ce a apucat-o? De ce țipă la mine aşa?

— Războiul ăsta ne-a afectat pe toate, fetelor, replicase gazda lor, încercând să dezamorseze situația. În ziua de azi, cea mai mică scânteie produce o explozie. Hai să continuăm partida! Al cui era rândul?

Acum, în timp ce se întorcea acasă, Sabiha își aminti cu jenă izbucnirea ei. Categoric era într-o dispoziție groaznică. În fiecare zi se simțea aşa, când citea în ziare știrile senzaționaliste. Naziștii, măturând Europa... Imigranții părăsindu-și țările... Franța... O! Sabiha se întinse să atingă una din florile de glicină, dar exact când voia să o culeagă, își

retrase mâna. Nu era în stare să rupă floarea. Brusc, simți un nod în gât. Când se întoarse către strada pe care locuia, lacrimile îi brăzdau obrajii. Se întuneca, iar ea respira sacadat, parcă sufocându-se. Ziua tristă avea să continue cu o altă noapte plină de tristețe. Macit avea să vină târziu, probabil, iar Hülya avea să pună la nesfârșit întrebări în timpul cinei. Și bona avea să pălvărgească fără oprire despre război. Ankara, orașul cândva plin de amintiri fericite pentru Sabiha, era acum apăsat de tristețe. Și nu doar de tristețe. De monotonie și de posomoreală. Viața întreagă era cenușie.

Macit deschise ușa cât mai încet posibil. Nu voia să-și deranjeze soția, dacă dormea. Păsi în dormitor pe vârfuri și văzu, la lumina roz-pal a veiozei de lângă pat, că Sabiha era trează. Stătea întinsă, cu părul lung răspândit pe pernă, și își privea soțul cu ochii umflați și înroșiți.

– Ce s-a întâmplat? De ce ai plâns? întrebă Macit.

Sabiha se ridică în capul oaselor.

– Sunt foarte îngrijorată. Scrisoarea asta a venit acum, seara. Poșta-șul a lăsat-o în fața ușii. Am găsit-o când scoteam gunoiul. Uite, citește!

– De la cine e? De la mama ta? Tatăl tău e iar bolnav?

– Nu e de la Istanbul, Macit. Scrisoarea e de la Selva.

– Chiar?

– Mi-e frică, Macit. Trebuie să facem ceva. Trebuie să o aducem aici, nu se mai poate aşa. Mama o să afle ce se întâmplă în Franță și o să facă infarct, jur!

Macit luă scrisoarea și încercă să o citească, la lumina difuză.

– Selva n-ar accepta niciodată să vină aici și să-l lase pe Rafo acolo, spuse el. Iar Rafo n-ar vrea să se întoarcă.

– Dar nu se mai poate aşa! Selva trebuie să se gândească la mama. Am făcut comandă, să vorbesc cu ea la telefon. Domnul știe cât o să dureze! Poate dimineață sau mâine, cândva...

– Ce-ai făcut?! De câte ori ţi-am spus să nu o suni pe Selva de aici?

– Doar nu era să merg acasă la altcineva, la ora asta, să o sun! Trebuie să vorbesc cu sora mea, să o conving, până nu e prea târziu.

– O să anulez comanda, spuse Macit, repezindu-se către telefon.

– Cum poți să faci asta? E sora mea, nu înțelegi?

Macit se întoarse în cameră.

– Sabiha, eu lucrez la Ministerul de Externe, nemții sunt la granița noastră, războiul ne bate la ușă, iar tu comanzi o convorbire cu un evreu din Franța! O cauți cu lumânarea?

– M-am săturat de ministerul tău, m-am săturat până peste cap! Mi se pare tot timpul că sunt urmărită de spioni.

– Mai e puțin până începe vacanța. Pe urmă, tu și Hülya o să puteți merge la părinții tăi, la Istanbul. Mă întreb doar dacă tatăl tău va fi la fel de înțelegător ca mine, când vine vorba de sora ta.

Sabiha își auzi soțul mergând până în capătul holului, sunând la centrală și anulând convorbirea și trecând apoi în sufragerie. Începu din nou să plângă, înăbușit.

Macit ieși pe balcon. Își aprinse o țigară și privi orizontul albăstriu din miez de noapte, până departe în zare. Îi plăceau noptile răcoroase de la Ankara, dar acum, pentru prima dată, îi era frig și nu se simțea bine. Încercă să-și încălzească brațele frecându-le cu palmele. Dar nu doar vremea făcea să-i fie frig. Trăiau vremuri care, pentru cine înțelegea ce se întâmplă, erau îndeajuns de primejdioase ca să ţi se ridice părul pe tine. Doar că omul obișnuit de pe stradă și nevasta lui certareată nu știau cât de aproape erau de marginea prăpastiei. Pur și simplu dădeau drumul la radio, ascultau stirile și apoi se plângneau de piața neagră și de cât de scumpe erau toate, după care își trăgeau pătura peste cap și se cufundau în somn. Nu știau nimic. Nimeni nu știa ce dezastru ar fi fost pentru Turcia dacă vreuna dintre părți ar fi tărât-o în război. Cum putea cineva să știe la ce echilibristică se dedau Inönü și colegii lui? Guvernul făcea tot ce se putea ca să nu alarmeze populația și să nu provoace panică. Dar Macit se întreba dacă nu ar fi fost mai bine să se dezvăluie adevarul, pentru ca toată lumea să